

II.

A római katolikus státus és a többi magyar egyház autonómiája biztosítatik és törvénybe iktattatik.

Biztosítatik az istentiszteletek szabadsága, a templomok nyitvatartathatása. Rendezése a megszünt egyházak jogi és vagyoni viszonyának. A papi és tanítói fizetésekhez való állami hozzájárulás szabályozása, az egyházak önadóztatási jogának elismertetése.

III.

Joga van a kisebbségnek minden nemű és rangú iskola felállítására s azok nyilvánossági joggal és államérvényes bizonyítványok kiadásának jogával fognak bírni. A már meglévő felekezeti iskolákkal szemben alkalmazott indokolatlan és szükségtelen zaklató intézkedéseket megszüntetik s szabad működésük biztosítatik. A nyilvánossági jog és tanszabadság folyamánként ezekbe az iskolákba jelentkező növendékek nem, vallási és nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül felvethetők.

Az elvett iskolaépületek és felszereléseik a magyar községeknek, egyháznak és testületeknek visszaadandók.

IV.

Társadalmi és jótékonyági egyesületek, melyeket „jogtalan beavatkozással” bármi címen elvettek, visszaadandók.

Magyar színházak részére működési engedély, a színházi cenzura megszüntetése.

Politikai kifogás alá nem eső könyvek és sajtótermékek behozatalának engedélyezése. Amennyiben lehető, műemlékek, szobrok visszaállítása; a külföldi egyetemeken szerzett oklevelek elismerése. Az EMKE alapszabályainak jóváhagyása és működésének engedélyezése.

Idézett szövegrészeinkből voltaképpen kiviláglik a kisebbségi magyar kul-

túraélet hihetetlenül sűrű jövőképe is. Még azt is elismerjük, hogy a csucsai paktum e szövegkivonatában az európai humanizmus jegyében fogant, de egyidejűleg a kisebbségi magyar kultúra jövőjének szorongó érzése vegyül lelkünkbe, ha rágondolunk arra, hogy az elvek műhelyének útjai a gyakorlati jogi élet irányvonalaival eddig még sohasem értek össze — *Románia iskolapolitikájában.*

Wagner Ferenc.

Az új osztrák birodalmi népoktatásügyi törvény Burgenland részére.

Az új iskolaévvvel két új törvény lépett életbe Burgenlandban: egy „iskolaügyi törvény” és egy „iskola felügyeleti törvény”. (Schulgeseztz und Schulaufrichtsgeseztz.) Az átcsatolt területen ugyanis mindezeideig az 1848. évi magyar népoktatásügyi törvény — XXXVIII. t.-c. — volt érvényben. A vallásfelekezetek tudniillik Nyugatmagyarországon, miután osztrák imperium alá kerültek, tántoríthatatlanul ragaszkodtak iskola-fenntartói jogaikhoz és iskoláikhoz, annyival is inkább, mivel akkoriban az osztrák kormányzat fenyegetően keresztényellenes irányzat vonalán mozgott. Minthogy azonban az osztrák jog nyilvános vallásfelekezeti iskolát nem ismert, szükségszerűen a régi — magyar — jogra kellett az egyházaknak támaszkodniok, hogy iskoláikat, illetőleg híveik nevelésének az ügyét továbbra is a kezükben tarthassák. A kormány viszont nem érezte magát elég erősnek, hogy a tényleges és jogi helyzetet rendeletileg megváltoztassa, vagy ellentétes világnézeti rendezését törvényhozási úton kísérelje meg.

Miután Ausztriában keresztény irányzat jutott uralomra, sőt az ország keresztény rendi állammá alakult át, hozzáfogott a kormány Burgenland iskolaügyiének rendezéséhez is.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-cikket két

törvénnyel helyettesítette; külön törvény szabályozza a népiskolák jogviszonyait (anyagi jog) és teljesen elválasztja ettől az iskolafelügyeleti intézkedéseket, amit külön törvényben fektetett le.

A két törvény főbb határozmányait, amelyek közül némelyik alaptörvényjellegét adja a két törvénynek, röviden a következőkben ismertetem.

Törvénybe iktatja a magyar törvényvezérgondolatát, hogy t. i. az egyházak nyilvános népiskolákat állíthatnak és tarthatnak fenn. Ebben azonban *tovább megy* és kimondja, hogy erre más iskolafenntartóval szemben *előjoga* van. Főltétele, hogy az illető vallásfelekezethez tartozzék a lakoságnak legalább 80/0-a

Az iskolaügyek referense mindezt azzal okolta meg, hogy a burgenlandi népiskolák földadata legelsősorban az *érkölcös* nevelés, ezt pedig csak a *vallásos* alap biztosítja.

A fallásfelekezeti iskolák mellett még a *községi* (Gebietskörperschaft) iskolák nyilvánossági jogát ismeri el. Állami iskola nincs.

Még egy gondolat van a vallásérkölcös nevelés eszméjén kívül, amely mind a két törvény szellemét áthatja és ez az osztrák hazafias nevelés. Az ifjúság osztrák-német hazafiságának biztosítását a törvény minden intézkedése hangsúlyozza.

A hazafias érzés és gondolkodás egyöntetűségének elérése érdekében a *közösségre*, szolidaritásra való nevelés (Gemeinschaftsgedanke) egyik új és alapvető gondolata a törvénynek. A közösségi szolidaritásnak ezt az elvét természetesen a legszűkebb közösségbe, a családba gyökereztetni. Mindez természetesen szükségszerű következménye a keresztény eszmerendszer állambölcseletének, amely a liberális individualizmust elveti.

Láttuk, hogy a f. évi június 1-én

életbe léptetett törvény a tanítóképzés reformjáról, ugyancsak fontos földadatának tekinti a tanítónövendékeknek a közösségi szolidaritásra való nevelését.

Új alapelve a törvénynek — az előbbi osztrák birodalmi törvényt tartjuk szem előtt —, hogy a pedagógiai alapelvekkel összhangban a nevelést és oktatást egyöntetűen a gyermek legközelebbi környezetére, a szülőföldre építi föl. Ez pedig Burgenlandban első sorban a mezőgazdasággal foglalkozó *falu*. A régi törvény ugyanis, mivel a francia városi polgárforradalom eszmei hatása alatt keletkezett és állott, főleg a városi, polgári életkörülményekre volt tekintettel.

Hogy a vidék mezőgazdasági érdekeit a népiskola ekképen kellően képviselhesse, utalt az iskolaügyi referens arra, hogy a tanítóképzés meg fogja adni ennek az előfeltételét az új tanítóakadémiákon, de addig is a régi tanítóképzőkben, úgyszintén a tanítóegyesületek munkaközössége révén a már működő tanítóknak is.

Rendezte a külön kézimunka tanító-nők jogviszonyait és alkalmazásuknak tágabb teref nyitott.

Az egy teremben tanítható gyermekek száma kivételesen a 70-es létszámot is meghaladhatja. A törvény azonban megadja a lehetőséget az ú. n. „szükségosztály” (Bedarfsklasse) föllállításával arra, hogy az osztályok túlszűfolttságát megszüntessék. Emé „szükségosztályok” (talán helyesebben: kiegészítő osztály) sok fiatal helyetttanító alkalmazását biztosítják.

A népfőiskolában (Hauptschule) — amely körülbelül a mi polgári iskolánknak felel meg — egy osztály tanuló létszámát 55-ben állapítja meg a törvény; azt azonban mellőzte, hogy kötelező iskolatípusnak (Pflichtschule) nyilvánítsa ott, ahol megszervezik.

A hitvallásos iskolák állásaira az

iskolaszék hármát jelöl, akik közül egyet a tartomány székhelyén (Kismarton, Eisenstadt) működő kinevező bizottság szavazata alapján — szótöbbség — az egyházi főhatóság kinevez. A helyettes-tanítókat ugyancsak az egyházi főhatóság osztja be működési helyükön, illetve az nevezi ki. A községi iskolai tanerők kinevezése a tartományi kormánytól függ. A „próbatanítói” intézmény megszűnik.

Szolgálati és jogviszonyaik nagyjában ugyanazok, mint a többi szövetségi országban. A szolgálati pragmatika szorosán alkalmazkodik a többi állami tisztviselők jogviszonyaihoz; a törvény ugyanis a hitvallásos iskolák tanerőit — ez szintén alapvető elvi intézkedés — a közalkalmazottak jellegével ruháztá fel. (Öffentliche Angestellte.)

Nem szól a törvény az óvónőkről.

Igen fontos része a törvénynek a *nyelvi kisebbségek* jogainak rendezése, nevezetesen a tanítás nyelvének meghatározása. Ha a lakosság 70 %-a nemzeti kisebbséghez tartozik, akkor ennek a nyelve az iskola *tanításnyelve*. Ha a 70 %-ot nem éri el, de a lakosságának legalább 30 %-a nyelvi kisebbség, akkor az állam nyelvét és a kisebbség nyelvét egyaránt tanításnyelvül kell használni. Ha a nemzeti kisebbség a lakosság 30 %-nál kevesebb, akkor a kisebbségi nyelv tantárgyként tanítható.

Ha a kisebbségi nyelv az iskola tanításnyelve és a német anyanyelvű tanulók száma eléri a 25 %-ot, akkor ez utóbbiak külön csoportban tanítandók, 25 %-on fölül pedig *külön osztályban* taníthatók. Abban az esetben, ha a német anyanyelvű tanulók átlagos száma három éven keresztül legalább negyven, akkor német tanításnyelvű iskola állítható.

Az állam nyelve, a német, kisebbségi tanításnyelv mellett is minden osztályban kötelező tantárgy.

Megemlítem végezetül, hogy az előadó a törvényjavaslat ismertetése során így szól: a keresztény világnézet szempontjából a magyar jogof kodifikáló 1868. évi XXXVIII. t.-cikk magasabban áll, mint a régi osztrák birodalmi népi oktatásügyi törvény, bár ez is abból a korból, az 1869-ik évből származik, azonban világosan látja az ember azt, hogy a két törvényt lényegileg különböző gondoskodású és fölfogású emberek alkották.

Az új törvény értelmében mintegy 50—60 község iskolájának lehet *horvát* és öt község iskolájának *magyar* tanításnyelve. Ez az öt hely: Felsőőr, Alsóőr, Órisziget (Vas megye), Felsőpulya és Középpulya (Sopron megye). Az öt helységben 6 magyar tannyelvű iskolát tarthat fenn ősi magyar lakossága; ezek közül 4 katolikus, egy református és egy ág. evangélikus. A magyar kisebbség egyébként 30 %-nál kisebb szórványokban fordul elő.

Polány István.

Külföld.

Ausztria. A törvényhozás részéről elfogadott új rend értelmében 14 éves fiúk és leányok felvételi vizsga alapján beléphetnek a hatévfolymú tanítóképző akadémiákba. Egy kötelező próbaév után leteendő újabb vizsga alapján képesítést nyernek a felső népiskolában való tanításra. A tanítóképzőben a latin kötelező, hogy a jelöltek megértsék a katolikus liturgiát. Akik még egy élő nyelvet (angol, olasz, francia) tanulnak, az egyetemek bölcsészeti karára beiratkozhatnak és egyetemi fokozatokat érhetnek el.

kf.

Franciaország. Annak a jelenségnek ellensúlyozásával, amely a nőket mind nagyobb számban tereli eddig a